

המזמור הזה הוא שלנו

א. מזמור ליום העצמאות

מזמור ק"ז תוקן לתפילת ליל יום העצמאות ע"י הרבנים הראשיים זצ"ל, הרב הרצוג והרב עוזיאל, ועימם הרב פרנק והרב בר-שאול, ורבים נוספים, כשם שתיקנו הלל ליומו. אלא שהם בגדלם רק חשפו את כוונתו של משורר תהלים, שכתב מזמור נבואי לדור גאולי ה', אשר יתקבצו מכל הגלויות, אל מחוז חפצם.

פסוקי המפתח בבית הפותח, ובמזמור כולו:

"הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו.

יאמרו גאולי ה', אשר גאלם מיד צר.

ומארצות קבצם, ממזרח וממערב מצפון ומים".

ממצרים יצאו בני ישראל בראש אחר, וכן מבבל - מעולם לא נתקבצו גאולי ה' מארבע כנפות הארץ אלא בדורנו, בגאולת הציונות. לפיכך, המזמור הזה נכתב בעבורנו, ע"י משורר תהלים.

עם כל חשיבותו, אין במזמור הזה לא גאולת מלך-המשיח (במהרה יבוא), ולא גאולת בית המקדש (מהרה יבנה), לא התורה הגואלת ולא הארץ השלימה, לא אחרית-הימים ולא תחיית המתים. לא תיקון האדם ולא תיקון העולם במלכות ה'. כל אלה אידיאליים נשגבים אשר רחוקים עדיין מאיתנו, אף כי מצפים אנו להם, ושירים רבים ונבואות חשובות עליהם - אבל במזמור הזה, אין אלא גאולת קיבוץ הגלויות שלנו, עמוסת ייסורים וזעקות, הצלות וישועות, ושירי תודה.

ארבעה הם שחייבים להודות להן חסדו עפ"י המזמור הזה. אמנם לפי ההלכה חייבים לברך הגומל, בין אם היו בדרכם לארץ-ישראל או ח"ו ממנה, או בכל דרך אחרת. אולם עפ"י הקריאה הנבואית של המזמור בשלימותו - "תועי המדבר" הם שהלכו במצוקה בדרכי המדבר, בעיקר לא"י, מתימן לעדן, מגונדר לחרטום, ובדרכי סיביר וערבות רוסיה וכד'.

עם כל הכאב הנורא, 'אסירי עוני וברזל' במזמור הזה, שלא הלכו בדרך הגאולים, והגיעו עד שערי מוות בבתי כלא ובמחנות אסורים ומחנות ריכוז. 'יורדי הים באניות' אלה אוניות המעפילים, פליטי המחנות ושערי המוות. כל זאת, מפני שהמזמור מדבר במפורש על גאולי ה' המתקבצים "ממזרח וממערב מצפון ומים". במחוז חפצם עוד מצאו גאולי ה' המתקבצים "ארץ פרי למליחה מרעת יושבי בה", והפכוה ל"ארץ פרי ותבואה בברכת ה'" - ועוד התמעטו ונדכאו ("במלחמות ? !") "מעוצר רעה ויגון", ונקלעו לאובדן דרך של מנהיגים - "שופך בוז על נדיבים, ויתעם בתוהו לא דרך", קודם שילמדו להתבונן בחסדי ה', ויתרבו כצאן, בדרכי 'שירים'.

לא נפל דבר אחד מכל דברי השיר הנבואי הזה, שלא נתקיים בדורות אלה, וכל הישרים יתבוננו במזמור הזה, ובמציאות התקומה, חמישים שנה למדינה, מאה שנה לציונות, מאה ושישים שנה לתחילת בניין ירושלים לא נפל דבר אחד מכל דברי השיר הנבואי הזה, שלא נתקיים בדורות אלה, וכל הישרים יתבוננו במזמור הזה, ובמציאות התקומה, חמישים שנה למדינה, מאה שנה לציונות, מאה ושישים שנה לתחילת בניין ירושלים המתחדשת, וישירו לה' שירה חדשה, הללויה.

ב. לברך ולהודות

חת"ם סופר (אורח חיים קפ"ב, יורה דעה, רל"ג) פסק, שציבור יכול וראוי שיקבע לו יום חג על נס שנעשה לו, ושם הוא אומר, שיסוד חובת ההודיה היא מן התורה (עפ"י פסחים, קי"ז, ע"א, בחיוב קריאת ההלל, על פרק ועל כל

צרה, כשנגאלים), ורק פרטי ההודיה וצורותיה הם מדרבנו, ולכן, גם בחנוכה ופורים, מי שלא עשה שום דבר להזכיר את הנס ולהודות, עובר עבירה חמורה מן התורה (כמו כפיות טובה כלפי שמיא). לפיכך, מי שמורה לק' חסדו ביום העצמאות במזמור ק"ז בלבד, או באמירת "על הניסים", ואינו אומר הלל - הרי הוא עובר על תקנת רבותינו שבארץ-ישראל בקום המדינה, שמבוססת על הגמרא ועל תקנת נביאים, פסחים ק"ז שם). אבל מי שעובר עליו ה' באייר כיום חול גמור, וכאילו לא קרה בו דבר ולא עשה ה' עימנו כל הניצחונות והנפלאות הללו - הרי הוא עובר על חובת הודיה מדאורייתא, לפי חת"ם סופר. ועליהם היה קורא, מו"ר הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל את דברי הגמרא: "כי מי בז ליום קטנות - מי גרם לצדיקים שיתבזה/שיתבזבז שולחנן לעתיד לבוא? קטנות שהיתה בהן, שלא האמינו בהקב"ה (סוטה מ"ח ע"ב).

ג. יום השישי, ההלל

בשנה זו, שבה מקדימים חגיגות וטקסים ליום חמישי ד' באייר, מפני כבוד שבת ומניעת חילולה, אבל חוגגים יום העצמאות, גם ביום שישי ה' באייר, כהחלטת הממשלה לכבוד יובל החמישים - עיקר חשיבות ההלל, לענ"ד, היא ביום שישי ה' באייר, בעצם היום שבו הוכרזה מדינת ישראל בארץ ישראל, ונפתחו שערי הארץ לרווחה לקיבוץ גלויות, בלי כל הגבלות של שליטים זרים (שמשלו בארץ בריציפות 1813 שנה מאז חורבן ביתר).

לכן, הנוהגים לברך על ההלל, ואף לקראו גם בלילה, ראוי שיעשו כן ביום שישי דווקא, ובציבור. וכן פסק הרב שלמה גורן זצ"ל. וביום חמישי יאמרו עם הציבור בלא ברכה.

אבל, אם לא יהיה ציבור לאמרו ביום שישי, יאמרו ביום חמישי, כעין מקדימין ליום הכניסה (ובוודאי שאסור להתקוטט ולהתפלג בוויכוחים על כך, שגדול מאור איסור המחלוקת).

יסוד גדול יש בו בה' באייר, שכבר רמזוהו הרב מיימון זצ"ל ואחרים בקוד א"ת-ב"ש של פסח, שיום ה' באייר יוצא תמיד מכוון ביום שחל בו שביעי של פסח, ומשלים לפיכך ז"ע (ז' של פסח/עצמאות). מי שמבין סוד שביעי של פסח, במלחמת קריעת הים, אשר לרגל חולשת ישראל ורוחם, לא יכלו להילחם אלא ה' נלחם להם, ועל כן לא נשלמה עצמאותם כל ימי בית ראשון, והיו מבקשים לרדת "ממצרים לעזרה" (ישעיהו ל"א ועוד), יבין גורל ההלל בה' באייר, שמשלים את נס עצמאותנו.

כל זאת לענ"ד, אם לא יפסקו אחרת ברבנות הראשית לישראל, שהם המופקדים על סמכות התורה הציבורית במדינת ישראל, וכאשר יפסקו כן נעשה, ואבטל דעתי למעשה מפני סמכותם ופסיקתם. . .

ד. מנהג גויים?

ומה עם החליפה?

המערערים על הצפירה הממלכתית לזיכרון הנופלים על 'מזבח' עצמאותנו, בטענה ש'זהו מנהג גויים', ומנהג ישראל באמירת תהלים, וכד' - טועים טעות גמורה, גם בהלכה וגם במציאות, ואיו להם על מה שיסמוכו.

וזאת מארבעה טעמים:

1) אין במציאות שום עם ומדינה שנוהגים כך כיום, בכל העולם, שעם שלם עוצר מהלך חייו בכל מקום לקול צפירת זיכרון ארוכה (להבדיל מתרועת אבל של חצוצרה, בטקסים צבאיים). מה שנהגו באנגליה בין שתי מלחמות העולם (שמשם נולדה טענה זו), או מה שנוהגים בעיר הירושימה מאז הטלת פצצת האטום - אין זה יכול להיקרא 'מנהג גויים', מפני שאין בו שום בסיס דתי-נוכרי, וכולו עניין של כבוד וחשיבות (ועיין היטב בסוגיית עבודה-זרה, י"א, וכתוספות שם ועד הפוסקים שם), וגם אינו קיים כיום כמנהג של עם שלם, בשום מקום.

2) כבר נתברר נכוחה במאמרו של הרב ב' ז'ולטי זצ"ל (נועם, כרך ב'), שלפי רוב הפוסקים, אין איסור "חוקות הגויים אלא כשיש בהם צד של עבודה-זרה". וגם מה שרצה הרב ז'ולטי זצ"ל להחמיר כשיטת הגר"א נדחה מכל וכל במאמרו של הרב הנקין (תחומין כרך ד', ור' שם תשובת הרב פיינשטיין זצ"ל באגרות משה יו"ד, א' פ"א ועוד). חשוב להעיר, כי כל מי שחובש מגבעת, לובש חליפה אירופית ובפרט עונב עניבה שהוא עניין של כבוד וטקס - הרי הוא מקל ב"סתם חוקותיהם", ואינו יכול להחמיר באותה הלכה עצמה בצפירה. והרי הוא נוהג בתימהון, וסותר מנהגותיו שלו (ארכביה אתרי רכשי), והגר"א עצמו הרי היה כל ימיו בטלית ובתפילין.

3) גם המחמירים ב'סתם חוקותיהם', יש להם להתיר בקלות מפני כבוד מלכות, שהוא כבודם של כל ישראל, כדברי התוספות (עבודה-זרה י"א ע"א, ד"ה עוקרין, בבא-מציעא ל"ב ע"ב ד"ה מדברי שניהם).

4) דווקא צפירת זיכרון קרובה יותר למנהגי ישראל הקדומים, יותר מאמירת תהלים. כדברי הרמב"ם בהלכות תעניות פרק א', אין שום הבדל בין שופר, חצוצרה או צופר - אלא בראש השנה ובהכרזת יום הכיפורים של יובלות, והעיקר, שיישמע הקול לעורר את הלבבות לחשובו של עולם. כל מה שצריכים ראשי הישיבות לומר לתלמידיהם הוא, לכוון בצפירה לא רק לזכרון הלוחמים שנפלו, אלא גם לתשובה, כדי שלא ירבו עוד נופלים מקרבנו. כבר פסקו כמה מרבתי זצ"ל לשתוק בצפירה, אפילו באמצע התפילה !

ה. מנהגי סעודה - והביכורים

קיבלתי מאבי מורי זצ"ל, לפתוח סעודת יום העצמאות בפסוקי פרשת ביכורים (דברים כ"ו), "והיה כי תבוא אל הארץ...". וטעם גדול יש בדבר, שהרי בפרשה זו פסוקי ההגדה של פסח מ"ארמי אובר אבי" ואילך. והנה במשנת ערבי פסחים (פסחים, פרק י', ד'), נאמר: "עד שיגמור כל הפרשה כולה", ואנחנו - בכל נוסחי ההגדות המסורתיות - מפסיקים בלשונות הגאולה לפני "והבאתי אתכם אל הארץ" (שמות, ו' ח'), ומפסיקים במדרש ההגדה לפני "ויביאנו אל המקום הזה" (דברים, כ"ו ט') וזה בניגוד בולט לדברי המשנה, שהיא יסוד סדר ההגדה.

הסבר אחר רווח בפי מלומדים וחוקרים מאז רד"צ הופמן, שבארץ ישראל בימי המשנה אמרו עד הסוף, כולל "ויביאנו". אבל בגולה לא יכלו לומר כן מפני ריחוקם מן המקום הזה (דברי רד"צ הופמן בהגדת רינת ישראל, הרב י. תבורי בסיני פ"ב, ור"ד הנשקה בסידרא ד'). לדעה זו יש מקום להשלים את הפרשה בימינו, גם בליל הסדר. אולם אפשר גם לפרש שמסדרי ההגדה בימי התלמוד והגאונים, לא רצו לחרוג בליל הסדר מיציאת מצרים, והשאירו את סוף הפרשה למקרא ביכורים, שזמנו משבועות ואילך לדעה זו - מתי נשלים אנחנו בקול רם: "ויביאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת, ארץ זבת חלב ודבש" ? מהרה יבנה המקדש, ונאמר זאת בהבאת ביכורים. אבל עד אז, הרי לא יתכן שלא נזכיר לפני ה', שנתן לנו שוב את הארץ, וזיכנו לחזור אליה ולהקים בה את המדינה. קריאת הפרשה בליל יום העצמאות היא מעין השלמה וכזכרון לכך שעודנו מצפים לקורבן שתי הלחם, קורבן הביכורים בחג השבועות, ששתיהן חמץ דווקא (ויקרא, כ"ג י"ז). בכך מתבטא בדיוק מצבנו, שאנו נתונים באמצע הספירה, בדרך הארוכה, בין חירות ועצמאות, בין התורה והארץ, בין פסח ומצה (תוספתא ברכות פרק א' וגמ' י"ב ע"ב-יג ע"א): שתהא גאולת מצרים מוסיף על (הגאולה משיעבוד) מלכויות - מלכויות עיקר ומצרים טפילה". ולא עלה כלל על דעתם של חז"ל מצב הפוך וכל שכן שלא יספרו כלל בניסי היציאה משיעבוד מלכויות, הם הם ניסי העצמאות שלנו, שהם - לפי חז"ל - העיקר!

(תודתי לרב יהודה זולדן ולרב אבי וולפיש על הערותיהם)